

Prof. dr hab. Krzysztof Knittel

profesor emerytowany akademii muzycznych w Łodzi, Krakowie oraz UMFC

Adres korespondencyjny: Motorowa 1 m. 103, 04-035 Warszawa

Email: krzysztof.knittel@chopin.edu.pl; krzysztof.knittel@gmail.com

Official site: <https://krzysztof.knittel.com>

Tel.: +48 602 673 224

Warszawa, 24 maja 2023 r.

RECENZJA

w postępowaniu habilitacyjnym dr Ewy Olejnik
przeprowadzonym w dyscyplinie artystycznej *sztuki muzyczne*

Zlecniodawca recenzji:

Rada Dyscypliny Artystycznej Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina, której decyzję przekazał mi Przewodniczący Rady prof. dr hab. Paweł Łukaszewski w piśmie z dnia 4 kwietnia 2023 r.

Dotyczy:

postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego pani dr Ewie Olejnik wszczętego w dniu 4 listopada 2022 roku w dyscyplinie artystycznej *sztuki muzyczne*.

Podstawowe dane o Kandydatce

Urodzona 14 czerwca 1967 roku w Warszawie. W roku 1987 uzyskała dyplom w klasie rytmiki w Zespole Państwowych Szkół Muzycznych II stopnia im. Fryderyka Chopina, a maturę rok wcześniej w VIII Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława IV w Warszawie. Tuż po szkole rozpoczęła studia w Instytucie Pedagogiki Muzycznej Akademii Muzycznej w Warszawie, ale już rok później kontynuowała wyższe studia na Wydziale Reżyserii Dźwięku pod kierunkiem prof. Krystyny Diakon. Równolegle od 1986 roku pracowała w warszawskim Przedszkolu Sióstr Urszulanek prowadząc zajęcia rytmiki. Dyplom magistra sztuki uzyskała w 1994 roku na podstawie pracy *Kompozytor i wykonawca*

wobec rozwoju fonografii. Stopień naukowy doktora sztuki muzycznej w dyscyplinie artystycznej reżyseria dźwięku uzyskała 27 stycznia 2016 r. na podstawie rozprawy *Architektonika EPIFORY na fortepian i taśmę Pawła Mykietyna jako wyraz szczególnej koegzystencji warsztatów: kompozytorskiego i fonograficznego w procesie twórczym dzieła muzycznego i w jego konkretyzacji wykonawczej i fonograficznej.*

Równoległe ze studiami pracowała w latach 1990 - 1993 jako realizator dźwięku w Teatrze Współczesnym w Warszawie. Następnie w latach 1995 - 2005 prowadziła razem z Katarzyną Rakowiecką firmę Sonorama świadczącą usługi dla Polskiego Radia, Akademii Muzycznej Fryderyka Chopina, Tonpressu, Szkoły Języka Angielskiego Language Centre, wydawnictw prasowych i wielu innych instytucji realizując produkcje muzyczne, lektorskie, reklamówki dźwiękowe, materiały demo dla młodych instrumentalistów, etc.

W 2005 roku wspólnie z rytmiczką Beatą Wus założyły Akademię Rozwoju Wyobraźni BUKA, która od 2015 roku funkcjonuje jako Wydawnictwo BUKA Ewy Olejnik, publikujące liczne audiobooki, głównie dla najmłodszych słuchaczy – w sumie ponad 30 pozycji jedno- i wielopłytowych, łącznie ponad 50 płyt CD audio. Ewa Olejnik pracuje też jako niezależny realizator nagrań muzycznych, między innymi współpracując z uczelniami muzycznymi. Od 20 lat wykłada na Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina, prowadząc obecnie dwa przedmioty główne – *Reżyseria muzyczna* (w ramach studiów II stopnia) i *Realizacja nagrań muzycznych* (w ramach studiów I stopnia). Była również recenzentem dwóch prac magisterskich. Poza uczelnią pracowała też jako ekspert w badaniach akustycznych.

Część I – Omówienie prac przedstawionych jako oryginalne osiągnięcie artystyczne

Obie prace przedstawione przez Ewę Olejnik zostały nagrane po otrzymaniu przez nią stopnia doktora – pierwsza w 2019, druga w 2020 roku:

1. Bogusław Schaeffer *Dialogues* / album CD / premiera fonograficzna

Maciej Piszek – fortepian, klawikord

Andrzej Karalów – fortepian

Ewa Olejnik – reżyseria dźwięku, nagrania, montaż, zgranie, mastering, współautorka partii taśmy w utworze *aSa*

2. Nathaniel Hawthorne *Opowieści z zaczarowanego lasu. Nasiona granatu* / seria *Mity greckie* / audiobook 2CD z książką / premiera

Ad. 1) Nagranie fortepianowych utworów Bogusława Schaeffera zostało dokonane przez dwóch wybitnych solistów - pianistów specjalizujących się w wykonawstwie nowej muzyki – Macieja Piszka i Andrzeja Karalowa, który jest również kompozytorem i twórcą muzyki elektronicznej.

Do albumu dołączona została książeczka ze szczegółowym omówieniem poszczególnych utworów, napisanym z polotem przez Konrada Jelińskiego. Na płycie wydanej przez Aurea Porta Foundation oraz wydawnictwo Bôlt Records w 2019 roku znalazły się następujące utwory Schaeffera:

1. *Dialogues pour deux pianos* (1996) 23:30
2. *Uneinigkeiten für zwei Klaviere (eins davon mikrotonal gestimmt)* (1988) 10:51
3. *aSa for clavichord solo* (1973) 15:12
4. *4 H / 1 P: music for piano: four hands – one piano* (1966) 08:39
5. *Koncert na 2 fortepiany: Allegro, Blues 1, Scherzo, Tango, Variants, Blues 2, Finale* (1951) 17:43

Ta płyta to dzieło wybitne pod każdym względem – muzyki Bogusława Schaeffera, jakości gry znakomitych pianistów, jak też przestrzeni, jaką osiągnęła Ewa Olejnik w nagraniach. Powinna się znaleźć na półkach wszystkich światowych sklepów muzycznych, które oferują nagrania współczesnej muzyki. Dzieło dopracowane w najdrobniejszych szczegółach, tylko usiąść i słuchać. Całość płyty została wyśmienicie skomponowana – od najpóźniej napisanych Dialogów na dwa fortepiany (bo w latach 90.) do Koncertu na dwa fortepiany z roku 1951. Jak napisał we wstępie Konrad Jeliński o pierwszym z zaprezentowanych na płycie utworów: *Dialogues pour deux pianos [1996] to – zgodnie z odautorskim komentarzem – muzyka mikro-epizodów tudzież mikro-fragmentów (w liczbie trzystu pięćdziesięciu czterech!), zanotowanych na pięćdziesięciu stronach, bez oznaczeń agogicznych i bez elementów notacji graficznej. Chciałoby się powiedzieć: uczciwa kompozytorska praca, polegająca na mozolnym trudzie stawiania nut. Ich sumienne odczytanie daje efekt zdumiewający. To dojrzały Schaeffer, jakiego prawie nikt nie zna(l).*

To prawda, takiego Schaeffera nie znałem, choć przeczuwałem i słyszałem podobną muzykę w wielu jego wcześniejszych utworach kameralnych. W przypadku płyty przedstawionej jako osiągnięcie artystyczne Habilitantki konieczne jest podkreślenie zarówno niezwykłych

walorów artystycznych i piękna nagranych kompozycji, jak i wirtuozowskiego wykonania Piszka i Karalowa, a także najwyższej jakości nagrania obu fortepianów. O trudnościach w nagraniu dzieł fortepianowych Scheffera można przeczytać w *Autoreferacie* Ewy Olejnik, gdzie szczegółowo opisuje m.in. problemy z ciągłymi zmianami dynamiki w wykonaniu obu pianistów:

*Charakter przebiegów muzycznych potrafi przeobrażać się wielokrotnie na przestrzeni odcinków czasowych różnej długości, a dzieje się to zarówno w ramach poszczególnych części utworu (np. naszpikowane kontrastami segmenty **Dialogues** czy czwarta część **aSa** z aż jedenastoma nieregularnymi zmianami dynamiki od pppp! do ffff), bądź pomiędzy częściami, co jest szczególnie wyraźne w **Uneinigkeiten**, niespełna jedenastominutowej kompozycji składającej się z 18 członów o bardzo zróżnicowanej strukturze architektonicznej i wyrazowej (najkrótszy liczy zaledwie 10 sekund).*

Każdy reżyser dźwięku dobrze wie, jakie trudności sprawiają takie utwory o dużych kontrastach dynamicznych w energicznym, wirtuozowskim wykonaniu... Dodatkowe problemy dla technologii nagrywania, to utwory z *ekstremalnie różnorodną artykulacją*, obfitujące w *niespodziewane akcenty, wyciszenia, zestawiane obok siebie bądź nakładane na siebie segmenty wykonywane na strunach i klawiszach*, itd., a takich właśnie częstych zmian pełne są dzieła fortepianowe Schaeffera. Dotyczy to również niedookreślonych kształtów dźwiękowych – takich, jak zapisy graficzne w utworze **aSa** zapraszające wszystkich wykonawców do twórczej współpracy w realizacji dzieła – obu pianistów i reżysera dźwięku. Ewa Olejnik pisze w *Autoreferacie*: *poszukiwałam w schaefferowskich partyturach klucza do charakteru brzmieniowej substancji, ukazania w fonograficznym ujęciu istoty muzyki przenikającej instrument. Tym kluczem okazała się ekspresja. Wyzyskanie maksimum walorów ekspresyjnych przyjął jako naczelne zadanie na wszystkich etapach realizacji projektu, począwszy od wypracowania odpowiednich ujęć mikrofonowych, poprzez współpracę z wykonawcami podczas sesji nagraniowych, montaż, zgranie i finalny mastering.*

Mam tylko jedną uwagę, a właściwie pytanie – odniosłem wrażenie, że utwór **4 H / 1 P** jest nagrany na poziomie dynamicznym o dwa, trzy decybele wyższym, niż pozostałe utwory na płycie. Chodzi głównie o jego najgłośniejsze dźwięki. Być może było to tylko moje złudzenie po wysłuchaniu poprzedniego utworu, czyli **aSa na klawesyn solo**, obfitującego w wiele fragmentów granych z niską dynamiką, a do tego na instrumencie cichszym od fortepianu. Może to też wynikać z intencji wykonawców i również ze skrajności dynamicznych sugerowanych przez autora.

I jeszcze uwaga końcowa – słuchając tych nagrań przychodzą na myśl słowa Ewy Olejnik z jej *Autoreferatu: Poszukiwanie jakości przestrzennych traktuję absolutnie priorytetowo, jako naczelne zadanie reżysera dźwięku, punkt wyjścia i dojścia zarazem. Gdy rodzi się przestrzeń – czysta, wyzwolona, „żywa” – rodzą się niemal równolegle te upragnione, pożądane walory brzmieniowe. Rodzi się ład i harmonia, ukazuje się piękno dźwięków, które w bezpośredni sposób przekłada się na piękno muzyki, gdyż piękno muzyki, jak zauważa Bohdan Pociąg, „przejawia się w zmysłowych walorach dźwięku, brzmienia, współbrzmienia”. Pojmowana zarówno fizycznie, akustycznie, ale też jako konstytuująca jakość estetyczną, przestrzeń tych fortepianowych nagrań jest wartością samą w sobie i ma znaczenie formotwórcze.*

Ad. 2) Nathaniel Hawthorne *Opowieści z zaczarowanego lasu. Nasiona granatu* / seria *Mity greckie* / audiobook 2CD z książką; ilustracje – Józef Wilkoń

Krystyna Tarnowska i Andrzej Konarek – tłumaczenie

Krzysztof Tyniec – interpretacja tekstu

muzyka/kompozycja i wykonanie – Maciej Rychły, Mateusz Rychły [instrumentarium: flet poprzeczny Bansuri, flety ukośne, gęśle kurpiowskie, mandolina oktawaowa, Śrupan (gitara sześćostrunowa), grzechotka ceramiczna]

Ewa Olejnik – reżyseria dźwięku: nagranie, montaż, zgranie, mastering oraz nadzór nad produkcją artystyczną i wydaniem płyty

Dla nagrań Akademii Rozwoju Wyobraźni BUKA, a później Wydawnictwa BUKA Ewa Olejnik duże znaczenie miała jej współpraca z Teatrem Współczesnym w Warszawie, gdzie przez kilka lat na jednej z najlepszych polskich scen wsłuchiwała się w interpretacje sztuk teatralnych przez wybitnych aktorów. Nie bez znaczenia były też nagrania lektorskie robione dla Polskiego Radia. To doświadczenie zaowocowało w doborze głosów aktorskich do audiobooków, których Wydawnictwo opublikowało już ponad 30. Ale najważniejszym powodem stworzenia takiej instytucji było *poszukiwanie wartościowych treści dla mojego syna* (jak pisze Ewa Olejnik) i braki wydawnicze w zakresie publikacji literatury dziecięcej. Olejnik przypomina o badaniach prowadzonych przez francuskiego otolaryngologa i foniatrę prof. Alfreda Tomatis, który zwrócił uwagę na fakt, że *ucho nie jest stworzone wyłącznie do słuchania. Ucho stworzone jest do pobudzania mózgu i ciała. Nurtowało mnie pytanie o treści, zarówno te werbalne jak i pozawerbalne, którymi pobudzamy mózg i ciało naszych*

dzieci. W efekcie tych refleksji, z troski o harmonijny rozwój młodego człowieka i szacunku dla jego potrzeb, zakiełkowała we mnie idea stworzenia wydawnictwa specjalizującego się w audiobookach dla dzieci. (to kolejny cytat z *Autoreferatu* Habilitantki). Wydawnictwo BUKA zapraszało i zaprasza do współpracy najwybitniejszych polskich aktorów, takich jak Artur Barciś, Andrzej Chyra, Anna Dymna, Jan Englert, Krzysztof Kowalewski, Małgorzata Kożuchowska, Jerzy Stuhr, Maciej Stuhr, Henryk Talar, Krzysztof Tyniec, Magdalena Zawadzka czy Wiktor Zborowski. Wyboru dzieł literackich Ewa Olejnik dokonuje sama, sama również decyduje o koncepcji muzycznej oprawy tych tekstów. Wybiera nagrania lub sama nagrywa utwory dawne – głównie dawnej polskiej muzyki (Chopin, Niewiadomski, Mielczewski, Szymanowski), ale często zaprasza również do współpracy współczesnych kompozytorów, takich jak Jarosław Bester, Wojciech Błajejczyk, Szabolcs Esztényi, Maciej Mulawa, Paweł Mykietyn, Piotr Nazaruk, Maciej Rychły, Paweł Rydel.

Przedstawione w postępowaniu habilitacyjnym jako osiągnięcie artystyczne nagranie albumu złożonego z dwóch płyt to *Opowieści z zaczarowanego lasu. Nasiona granatu* to kolejna już opowieść Nathaniela Hawthorne'a wydana w postaci audiobooka przez Wydawnictwo BUKA. Niektóre z tych opowieści otrzymały najwyższe nagrody na dorocznym konkursie Świat Przyjazny Dziecku. Wszystkie jedenaście audiobooków wydanych z książkami z pięknymi ilustracjami Józefa Wilkonja, były czytane przez Krzysztofa Tyńca, a oprawą muzyczną zawdzięczały najpierw Maciejowi Rychłemu, a później Maciejowi i Mateuszowi Rychłym.

Ich muzyka niezwykle wrażliwie towarzyszy greckim mitom, a oryginalne brzmienie instrumentów, nawiązujące do muzyki etnicznej, pomaga młodym słuchaczom odnaleźć się w świecie antycznych mitów. Maciej Rychły jest dobrze znany jako autor i wykonawca ze współpracy z Teatrem Kozła, a jego doświadczenie teatralne okazało się przydatne w pracy nad muzyczną oprawą audiobooków. Instrumenty brzmią niezwykle pięknie, mam tylko małą wątpliwość, czy w niektórych miejscach muzyka nie jest za głośna w stosunku do tekstu i do barwy głosu Krzysztofa Tyńca, a także pytanie czy ustawienie szerszej panoramy stereo i umieszczenie instrumentów w różnych jej miejscach nie stworzyłoby jeszcze lepszej akustycznej przestrzeni nagrania.

Ewa Olejnik miała i ma pieczę artystyczną nad całą produkcją audiobooka – wybiera dzieła literackie oraz aktora, którego głos oraz interpretacja gwarantują wysoką jakość artystyczną, wybiera kompozytora muzyki i uzgadnia z nim miejsca, w których muzyka towarzyszy

słowom, uzgadniają wspólnie wybór odpowiednich instrumentów, nagrywa teksty i muzykę, dokonuje zgrania muzyki oraz tekstu z muzyką, panuje nad masteringiem, zajmuje się też całą stroną wydawniczą. Jej rola na wszystkich etapach pracy artystycznej i organizacyjnej jest nie do przecenienia.

I już na końcu mam drobną uwagę do promocji wszystkich albumów z opowieściami Nathaniela Hawthorne'a przez Wydawnictwo BUKA, ponieważ na stronach internetowych reklamujących te audiobooki nie ma podanych autorów tłumaczenia, a jest to bardzo ważna informacja w przypadku dzieła audialnego opartego na literaturze. W dostarczonym przez Habilitantkę *Wykazie osiągnięć artystycznych* też nie ma podanych tłumaczy, choć są podani w *Autoreferacie*.

Część II - Ocena części opisowej dzieła artystycznego

Napisany na 23 stronach *Autoreferat* dr Ewy Olejnik kończy się cytatem ze *Wstępu do kompozycji*, dzieła napisanego przez Bogusława Schaeffera i wydanego przez PWM w 1976 roku – *Prawdziwa sztuka rodzi się z niepokoju, z poszukiwań* – i taka właśnie jest ścieżka zawodowa i artystyczna Ewy Olejnik. Opisała swoje lata szkolne, naukę improwizacji fortepianowej pod kierunkiem Szabolcsa Esztényi'ego i Barbary Turskiej, fascynacje ruchem i tańcem w klasie rytmiki, edukację muzyczną wg metod Emila Jaques-Dalcroze'a i Carla Orffa i równoległą naukę w klasie matematyczno-fizycznej w VIII LO w Warszawie, wreszcie rozpoczęcie wyższych studiów w Instytucie Pedagogiki Muzycznej warszawskiej akademii i przeniesienie się po roku na Wydział Reżyserii Dźwięku, gdzie studiowała pod kierunkiem prof. Krystyny Diakon. Temu zawodowi pozostała wierna do dziś, ale droga zawodowa Ewy Olejnik obfituje w kolejne wyzwania i ciągle nowe projekty muzyczne, słowno-muzyczne i edukacyjne realizowane w kolejnych miejscach pracy, niektórych zresztą stworzonych przez nią samą. To praca w Teatrze Współczesnym, praca na uczelni, realizacje słowno-muzyczne w ramach działalności własnych firm – najpierw była to Sonorama Ewy Olejnik i Katarzyny Rakowieckiej, potem Akademia Rozwoju Wyobraźni BUKA, której działalność kontynuowała jako Wydawnictwo BUKA Ewy Olejnik. W swoim *Autoreferacie* opisała współpracę wydawnictwa z czołówką polskich kompozytorów i aktorów, omówiła publikacje audiobooków i zdobywane przez nie nagrody, a także działalność edukacyjną w ramach wydawnictwa i współorganizowane przez nie warsztaty. Te informacje o swojej drodze zawodowej Ewa Olejnik uzupełnia opisem własnych prac jako reżysera nagrań koleżanek i kolegów – pedagogów z dwóch uczelni - Akademii Muzycznej w Bydgoszczy i UMFC. Jest też w *Autoreferacie* szereg przemyśleń i poglądów Habilitantki na temat pracy reżysera dźwięku, o których pisałem już wcześniej.

Sporo miejsca w *Autoreferacie* poświęconych jest analizie prac przedstawionych jako osiągnięcia artystyczne. Omówieniu nagrań utworów fortepianowych Bogusława Schaeffera towarzyszą szczegółowe analizy jego partytur, a co za tym idzie – wykorzystanie tej wiedzy w koncepcji nagrania i współpracy z pianistami. Pisząc o *próbie odczytania kompozytorskiej intencji bez uwarunkowań wynikających z istniejących już nagrań* Ewa Olejnik tu właśnie cytuje zdanie Schaeffera *Prawdziwa sztuka rodzi się z niepokoju, z poszukiwań*. Jej własne poszukiwania charakteru brzmienia i najlepszej przestrzeni, odpowiedniej do wyrazistej ekspresji tych znakomitych fortepianowych kompozycji. *Prowadzi mnie twórcza intuicja, wewnętrzne ucho, brzmieniowa wyobraźnia*. W poetycki sposób opisuje pracę reżysera muzycznego tych nagrań i współpracę z wykonawcami. Z dużą starannością Ewa Olejnik podeszła do dzieła słowno-muzycznego, jakim była realizacja audiobooka *Opowieści z zaczarowanego lasu. Nasiona granatu* Nathaniela Hawthorne’a w interpretacji Krzysztofa Tyńca z muzyką Macieja i Mateusza Rychłych. Warto tu zwrócić uwagę na szereg czynności daleko wykraczających poza pracę reżysera dźwięku, albowiem Ewa Olejnik w swoim wydawnictwie zajmuje się dosłownie wszystkim – jest wydawcą, producentem, decyduje o wyborze literatury i autorów muzyki, jest twórcą sound design i ścieżki dźwiękowej oraz realizatorem wszystkich nagrań audiobooków. O jakości jej pracy świadczą liczne nagrody zdobyte przez dzieła słowno-muzyczne wydane przez Wydawnictwo BUKA.

Część III – Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej Habilitantki

Jak podałem już na wstępie w biografii Ewy Olejnik prowadzi ona na Wydziale Reżyserii Dźwięku UMFC dwa przedmioty główne – *Reżyseria muzyczna* (w ramach studiów II stopnia) i *Realizacja nagrań muzycznych* (w ramach studiów I stopnia). Pośród studentów Ewy Olejnik są laureaci polskich i międzynarodowych konkursów fonograficznych w Londynie, w Rzymie, w Paryżu i w Hadze – Krzysztof Salawa, Mateusz Irisik, Jacek Szyba, Małgorzata Napiontek, Igor Szymański, Piotr Wieczorek, Mikołaj Grzebieniowski. Habilitantka aktywnie uczestniczy w życiu uczelni i wydziału, przygotowując coroczne koncerty Katedry Reżyserii Dźwięku i liczne prezentacje prac studenckich. Była też recenzentem prac magisterskich Miłosza Bogicia: *Problemy warsztatowe reżyserii nagrań muzyki chóralnej a cappella* oraz Piotra Wieczorka: *Fonografia jako środek konstytuujący wyraz muzyki gatunków: minimal oraz modern classic*.

Poza uczelnią Ewa Olejnik jako ekspert uczestniczyła w badaniach akustyki sal koncertowych Opery i Filharmonii Podlaskiej i konsultant muzyczny festiwalu „Era Schaeffera”.

Największym jednak wyzwaniem artystycznym i produkcyjnym dla Habilitantki była i jest praca w Wydawnictwie BUKA, gdzie od początku do końca zajmuje się wszystkimi etapami produkcji audiobooków, dbając o ich najwyższą jakość artystyczną.

Konkluzja

Niniejszym stwierdzam, że przedstawione przez dr Ewę Olejnik oryginalne prace muzyczne i słowno-muzyczne, jej talent i wiedza realizatora dźwięku, a także wiedza i umiejętności w dziedzinie edukacji muzycznej stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny artystycznej *sztuki muzyczne* i spełniają wymagania Ustawy z dnia 20 lipca 2018 *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dziennik Ustaw z 2022 r. poz. 574 art. 219). W związku z powyższym popieram staranie dr Ewy Olejnik o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki w wyżej wymienionej dyscyplinie.

Prof. dr hab. Krzysztof Knittel